

muzeyiv u kul'turnomu prostori Ukrainy j svitu: stan, problemy, perspektyvy rozvytku muzejnoyi galuzi. (Zbirnyk materialiv zagal'noukrayins'koyi naukovoyi konferenciyi z problem muzeyeznavstva, prysvyachenoyi 160-richchyu zasnuvannya Dnipropetrovs'kogo istorychnogo muzeyu im. D. I. Yavorncz'kogo) Vyp. 11. – D. : Art-PRES, 2009. – 608 s. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://museum.dp.ua/article0407.html>

4. Skarby Dnipropetrovs'kogo istorychnogo muzeyu im. D. I. Yavorny'cz'kogo [Treasures of Dnipropetrovsk Historical Museum of D. Yavornytsky] / Al'bom. – D.: Art-PRES, 2005. – 320 p.

5. Fomenko I. Symvolika ukrayins'kogo rushnyka [The symbolism of Ukrainian towel] / I. Fomenko // Narodne mystecztvo. – 1999. – № 3 – 4. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ridnamoda.com.ua/?p=1141>

УДК 908:721

ВЗІРЕЦЬ РЕНЕСАНСУ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКУ (БУДИНОК АНДЕРЕГГА)

Н. Г. Омелян-Скурта, асист., Д. Провіз, студ., Р. Чуднівцев, студ.

Ключові слова: *ренесанс, архітектура міста, історичні будівлі, архітектурні особливості, скульптура, композиція міста, повітове земство, модерн, реставрація*

Постановка проблеми. Знайомлячись з архітектурою міста, студент-архітектор спостерігає занедбаність історичних будівель. Причина – недостатня увага до збереження історичної архітектурної спадщини Дніпропетровська і, як наслідок, – втрата будівель. Це спричинює порушення цілісності композиції міста.

Мета статті – дослідити історичне значення будинку та його архітектурні особливості в контексті архітектурно-історичної спадщини Дніпропетровська. Для досягнення окресленої мети поставимо такі **завдання**: розглянути історію зведення та соціальне призначення будівлі; проаналізувати індивідуальність та унікальність будинку як архітектурного об'єкта; визначити статус будівлі в архітектурі сучасного міста.

Виклад основного матеріалу. У Дніпропетровську є багато споруд, які не тільки мають свою історію та функціональне призначення, а й цікаві архітектурні особливості. Однією з таких будівель є маєток Фердинанда Андерегга, зведений у стилі Ренесанс.

Особливість цього напрямку – надання формам античної архітектури, наприклад, симетрії, про що наочно свідчать випадково збережені зразки давньоримської архітектури. Складна пропорція середньовічних будівель змінюється впорядкованим розташуванням колон, пілястр і одвірків, на зміну несиметричним контурам приходять півколо арки, півсфера купола, ніші. Архітектура знову стає ордерною (втрачена в архітектурі Візантійської імперії), як то було в добу античності. Першим представником цього напрямку можна назвати Філіппо Брунеллескі, котрий працював у Флоренції (Тоскана), де розпочався процес відродження античності. Потім він поширився в інші італійські міста, а також у країни за Альпами – Францію, Німеччину, Англію, Польщу та на частину України, яка була в її складі.

Ренесанс в Україні як стиль поширився досить вчасно. Ренесансна архітектура більше відповідала давнім українським традиціям старої доби.

Розширився діапазон скульптури: вона тісно перепліталася з тектонікою будівель, тобто об'єктною та рельєфною архітектурно-декоративною пластикою; паралельно розвивалася скульптура орнаментально-декоративна, сакральна й світська.

Водночас з архітектурно-монументальним будівництвом набула розвитку монументальна пластика – екстер'єри й інтер'єри церков, костелів, громадських, міщанських будівель. Створювалися численні високохудожні архітектурно-скульптурні об'єкти. Скульптурне оздоблення в будівлях – переважно фігурально-орнаментальне завершення фасадів аттиками, сюжетними рельєфними вставками, фігурами в нішах.

Взірцями ренесансу у Дніпропетровську є Дніпропетровський коледж культури і мистецтв (архітектор Д. С. Скоробагатов) (рис. 1); будинок Андерегга (архітектор невідомий) (рис. 2).

Рис. 1 пр. К. Маркса 47

Рис. 2 вул. Артема 3 А

Після скасування в 1861 році кріпацтва в Росії впроваджується низка реформ, серед яких був і царський указ 1864 року про місцеві органи самоврядування, якими стали повітові та губернські земства.

У Катеринославській губернії вони з'явилися у вересні 1866 року: управа губернського земства розмістилася на розі Крутогірної (Рогальова) і Ливарної, а Катеринославського повітового (у губернії було 8 повітових земств) – у будинку на розі Олександрівської (Артема) і Поліцейської (Шевченка) вулиць (рис. 3).

Останній будинок заслуговує на те, щоб звернутися до його передісторії.

Рис. 3 Будинок Адерега по вул. Артема 3А

На початку XIX ст. на цьому місці (див. рис. 3) стояв дерев'яний будинок із мезоніном, п'ятьма колонами та портиком, які прикрашали вхід. Належав він губернському дворянському зібранню, яке відіграло значну роль у житті міста.

У 1818 році під час перебування в Катеринославі великий князь Микола Павлович, майбутній імператор Росії Микола I, відвідав приміщення зібрання. Обізнаний в архітектурі, він, заходячи до будинку, помітив серйозне порушення канонів – а саме п'ять колон замість чотирьох – і звернув на це увагу очільника дворянства.

Коли ж у 1825 році відбувалася його коронація та прийоми з цього приводу губернських делегацій, новий імператор, маючи відмінну пам'ять, поцікавився в катеринославського керівника дворянства про п'яту колону. На що той відповів, що після його зауваження її негайно прибрали, чим полестив монарше самолюбство.

У цьому ж будинку 1834 року була влаштована перша губернська бібліотека. Але проіснувала вона там недовго, бо в 1839 році будинок згорів [4].

Через деякий час на цьому місці було зведено із цегли двоповерховий будинок, де на орендних умовах і поселилася управа Катеринославського повітового земства .

На рубежі XIX – XX століть приміщення, яке належало Грекову, уже не задовольняло зростаючі масштаби діяльності повітового земства (та й орендна плата була обтяжливою), і 1904 року за 75 тисяч рублів було придбано двоповерховий будинок у власника цегельного заводу Андеррега (ймовірно, вихідця з британців).

Рис. 4 Тавро «FA» (Катеринославський завод Андеррега)

Рис.5 Російськомовне тавро «АНДЕРЕГГ»

Будинок було споруджено в 90-х роках XIX ст. невідомим архітектором у стилі ренесанс. Він розташований напроти попереднього поселення земства, тобто на розі Олександрівської (Артема) та Поліцейської (Шевченка) вулиць [1].

Двоповерховий масток із напівпідвальним поверхом прикрашала багата ліпнина та скульптурне оформлення фасадів. Усі стіни оздоблені каменями з грубо отесаною лицьовою поверхнею, тобто рустовані; вікна обрамлені пілястрами коринфського типу, а балкони прикрашені ажурними ґратами.

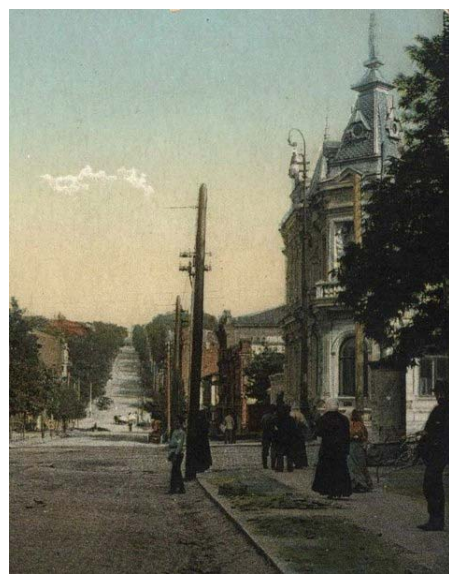

Рис. 6 Будинок Андеррега по вул. Артема 3 А

Це була одна з найбільш вишуканих будівель свого часу. Зрізаний у бік перехрестя кут спочатку прикрашала невелика шатрова башта (рис. 6). На першому поверсі будинку було влаштоване напівциркульне вікно, на другому – лоджія з балконом і скульптурами двох каріатид (рис. 7, 8). Вхід до будівлі прикрашали дві невеликі скульптури лежачих левів, які були прибрані на початку 1950-х років. Із вулиці Артема в стіні фасаду є дві ніші. У ніші на другому поверсі розташована скульптура, а ніша першого поверху пустує – можливо, колись у ній теж була якась скульптура (рис. 9, 10) [3].

Рис. 7

Рис. 8

Рис. 9

Рис. 10

Не менш вишукана будівля і зсередини – приміщення прикрашені багатими ліпними орнаментами по стелі та стінах (рис. 11, 12, 13).

Рис. 11

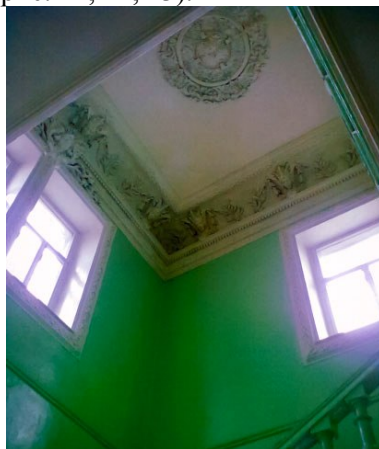

Рис. 12

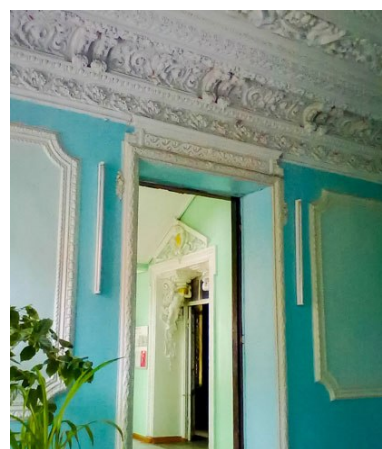

Рис. 13

У 1912 році внаслідок нового зростання обсягу вирішуваних повітовим земством питань до його будинку було зроблено прибудову в стилі модерн.

Після встановлення Радянської влади та заміни земств політичною системою Рад господарем будинку повітового земства спочатку став артилерійський дивізіон, а в 1922 році в ньому розмістилася спеціалізована венерологічна поліклініка, реорганізована 1923 року в губернський, потім окружний, а з 1933 року – обласний шкірно-венерологічний диспансер [9].

У зв'язку з тим, що працівники диспансеру не тільки займалися лікувально-профілактичною діяльністю, а й проводили активну науково-дослідницьку роботу, диспансер у 1932 році було перетворено на філію Харківського українського науково-дослідного шкірно-венерологічного інституту (проіснував до 1941 року).

Під час Великої Вітчизняної війни більшість працівників диспансеру служила в Радянській Армії. Будинок руйнацій не зазнав, але диспансер в окупованому місті було закрито, його устаткування рішенням міської управи передано іншій лікарні, у самому ж приміщенні розмістилася німецька установа.

Після звільнення міста в жовтні 1943 року діяльність диспансеру було відновлено.

Понад двадцять років (1957 – 1978) диспансер слугував клінічною базою кафедри шкірних і венеричних захворювань Дніпропетровського медінституту.

Що ж стосується самого будинку, то він, за винятком знесеної невеликої кутової вежі, незважаючи на всі катаклізми в країні в ХХ ст., зберігся без істотних змін.

Висновки. На жаль, унікальна будівля довгий час залишалася без серйозної уваги та ремонту. Рік за роком споруда ставала ще більш занедбаною: обсипалася штукатурка зі стін, відвалилися фрагменти ліпнини. У жалюгідному стані балкони та скульптури маєтку. Найсумніше те, що в останні роки навіть на тримальних стінах будівлі з'явилися тріщини.

На сьогодні служби шкірно-венерологічного диспансеру відселені. Схоже, міська влада нарешті усвідомила, що будівлю терміново необхідно ремонтувати. Будинок обнесено стрічками, що нагадує про реконструкцію. Але ремонтні роботи тут поки навіть не розпочиналися, і невідомо, коли на них знайдуться кошти. Поки залишається лише сподіватися, що ровесник XIX сторіччя все ж буде відреставрований і неодмінно стане архітектурною окрасою нашого міста.

Пам'ятки архітектури та містобудування складають невід'ємну частину культури українського народу на всіх етапах його соціального та духовного розвитку. Недарма кажуть, що народ, котрий не знає та не поважає свою історію, не має майбутнього. З огляду на існуючу ситуацію, необхідно зупинити подальше погіршення стану забудови, щоб зберегти унікальне історичне та архітектурне міське середовище. І це можливо шляхом упровадження невідкладних ефективних заходів за умови державної підтримки.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вулиці і площі Дніпропетровська / Б. Я. Бріккер, О. В. Кузьміна, І. Н. Трало, Г. І. Шевченко / За загал. ред. Г. І. Шевченко. – Д.: Промінь, 1967.
2. Весь Екатеринослав. Довідник. – 1912 рік.
3. Днепропетровск. Архитекторы / Н. П. Андрущенко, М. Э. Кавун, Н. А. Лопатюк и др. Под общ. ред. Н. Н. Кондель-Перминовой. – К. : Видавничий будинок А+С, 2006.
4. Гуляев Г. И. Очерки истории Екатеринослава. (А так ли это было?). В 2 кн. Кн. 2 (1887 – 2006) / Г. И. Гуляев, В. И. Большаков, В. С. Мороз. – Днепропетровск : ПГАСА, 2007.
5. Кавун М. Э. Формирование исторического центра Екатеринослава в конце XVIII – первой половине XIX вв. // 3 минувшини Подніпров'я : Зб. матер. наук. конф., присв. Міжн. Дню музеїв, 17 травня 1994 р. – Д.: ВПОП «Дніпро», 1995.
6. Машуков В. Д. Воспоминания о городе Екатеринославе (1886 – 1910 годы) / В. Д. Машуков. – Екатеринослав, 1910.
7. Старостін В. Столиця степового краю. Дніпропетровськ: Нариси з історії міста / В. Старостін. – Д. : Дніпрокнига, 2004.
8. Фоменко А. Дніпропетровськ: минуле і сучасне / А. Фоменко. – Д., 2001.
9. Яворницький Д. І. Історія міста Катеринослава [Пер. А. В. Гладкого] За виданням: Яворницький Д. И. История города Екатеринослава. – 2-е изд., доп. – Д. : Січ, 1996.

SUMMARY

Statement of the problem. Getting acquainted with the architecture of the city, architecture students watching neglect of historical buildings. The reason - lack of attention to preserve the historical architectural heritage of Dnepropetrovsk, and as a consequence - loss of buildings. This leads to disruption of the integrity of the composition of the city.

The aim of the paper is explore the historical significance of the building and its architectural features in the context of the architectural heritage of Dnepropetrovsk.

Conclusions. Unfortunately, the unique building has long been without serious attention and repair. Year after year the building became even more neglected, crumbling plaster of the walls, fragments of stucco fell off in a pickle balconies and sculptures estate. The saddest thing is that in recent years, even in load-bearing walls of the building cracks.

Today life STI clinic resettled. It seems that the city authorities finally realized that the building is urgently needed repair. House surrounded by ribbons, reminiscent of the reconstruction. But while repairs are not even rozpochynalysya, and who knows when they will be found funds. While there is only hope that contemporary nineteenth century still be restored and will certainly become an architectural adornment of our city.

Architecture and urban planning are an integral part of the holistic development of Ukrainian culture at all stages of social and spiritual development. No wonder they say that people who do not know and do not respect their history has no future. Given the current situation, it is necessary to stop further deterioration of the building in order to preserve the unique historic and architectural urban environment. This is possible by introducing effective emergency measures provided state support.

REFERENCES

1. Vulytsi i ploshchi Dnipropetrovs'ka / B. Ya. Brikker, O. V. Kuz'mina, I. N. Tralo, H. I. Shevchenko; Za zahal. red. H. I. Shevchenko. – Dnipropetrovs'k: Promin', 1967.
2. Ves' Ekaterynoslav. Dovidnyk. – 1912 rik.
3. Dnepropetrovsk. Arkhytektory / N.P. Andrushchenko, M. E. Kavun, N. A. Lopatyuk y dr. Za zah. red. N. N. Kondel'-Permynovoy. – K. : Vydavnychyy budynok A+S, 2006.
4. **Hulyaev H. Y.** Ocherky ystoriyy Ekaterynoslava. (A tak ly esto bylo?). V 2 kn. Kn. 2 (1887 – 2006) / H. Y. Hulyaev, V. Y. Bol'shakov, V. S. Moroz. – Dnipropetrovsk : PHASA, 2007.
5. **Kavun M. E.** Formyrovanye ystorycheskoho tsentra Ekaterynoslava v kontse KhVIII – pervoy polovinye KhIX vv. // Z mynuvshyny Podniprova: Zb. materialiv nauk. konf., prysv. Mizhn. Dnyu muzeyiv, 17 travnya 1994 r. – Dnipropetrovs'k : VPOP «Dnipro», 1995.
6. **Mashukov V. D.** Vospomynanyya o horode Ekaterynoslave (1886-1910 hody) / V. D. Mashukov. – Ekaterynoslav, 1910.
7. **Starostin V.** Stolitsya stepovoho kraiu. Dnipropetrovs'k: Narysy z istoriyi mista / V. Starostin. – Dnipropetrovs'k: Dniproknyha, 2004.
8. **Fomenko A.** Dnipropetrovs'k: mynule i suchasne. / A. Fomenko. – Dnipropetrovs'k, 2001.
9. **Yavornyts'ky D. I.** Istoriya mista Katerynoslava: [Pereklad A. V. Hladko] Za vydannam: Yavornyts'ky D. Y. Ystoriya horoda Ekaterynoslava. – 2-ge yzd., dop. – Dnipropetrovs'k : Sich, 1996.

УДК 908:721

БУДИНОК ЯК ІСТОРИЧНА ЦІННІСТЬ МІСТА

Н. Г. Омелян-Скирта, асист., С. Левківська, студ.

Ключові слова: будинок, архітектурні об'єкти, модерн, архітектурне рішення, неокласицизм, сталінський неокласицизм, планомірна забудова міста.

Постановка проблеми. Серед багатьох історичних архітектурних об'єктів міста є такі, що заслуговують на особливу увагу. Кожен із них – це історія, культура, великий інтелектуальний внесок конкретного творця. Але часто поза увагою фахівців залишаються справді цінні та унікальні об'єкти з точки зору архітектурних рішень. Такі будівлі зникають з мапи міста, тому це питання й на сьогодні залишається актуальним.

Аналіз публікацій. Питання щодо заснування та розбудови міста Катеринослава досить ґрунтовно висвітлене в художній, науковій, публіцистичній літературі [1; 2; 7]. Ретельно було досліджено вплив модерних віянь на архітектуру міста [6; 7].

Мета статті – дослідити значимість будинку як історичної цінності для міста. Для досягнення окресленої мети поставимо такі **завдання**: проаналізувати архітектурний Катеринослав із 1913 року; з'ясувати появу назв вул. Шевченка та Гоголя; з'ясувати стиль об'єкта та розвиток цього стилю в Україні та місті; проаналізувати сучасний стан споруди; порівняти з минулими роками.

Виклад матеріалу. Катеринослав був заснований в 1777 році Азовським губернатором В. Г. Чертковим, який у середині літа обрав ділянку для міста на лівому березі Дніпра. Вибір був у край невдалим, бо, розташована в низині, вона майже вся щовесни затоплювалася.

Потьомкін наказав «...через незручність поселення нинішнього міста, перенести його на підвищену ділянку». Відповідно до цього наказу, місто було перенесене в с. Нові Кайдаки, а згодом, у 1787 році почали розбудову там, де ми його бачимо нині [3].

У загальних рисах Катеринослав мав той європейський характер, який був притаманним усім населеним пунктам молодій Новоросії. Ці риси впадали в око приїжджим із Центральної Росії: незначна кількість церков, невизначена, і нерідко навіть із натяками на готичну чи сучасну архітектуру, архітектура будівель [4].

Центральна магістраль міста – проспект імені К. Маркса – одна з найстаріших вулиць. Час його заснування можна вважати початком будівництва Катеринослава на правому березі Дніпра. У 1790 – 1792 роках відомий зодчий І. Є. Старов розробив проект планування міста, відповідно до якого проспект був визначений як основний напрямок розвитку міста, його стрижень, що з'єднує два міських центри – нагірний і прибережний.